

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2022-76-5-12>
УДК 378.011.3-051:373.2]:37.015

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ**
© Капустіна О. І.

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Інформація про автора

Капустіна Олена Ігорівна: ORCID: 0000-0001-8859-7435; lenaik1996@ukr.net; доктор філософії, викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради; провулок Руставелі, 7, м. Харків, 61001, Україна.

У статті висвітлено питання підготовки майбутніх педагогів у контексті розвитку української педагогічної думки. Наголошено на тому, що рівень життя та культури населення безпосереднього залежить від знань, фахових умінь громадян, їх конкурентоспроможності в умовах сучасної ринкової економіки. Зазначено, що держава зацікавлена у вирішенні цього питання та підтримує інноваційні ідеї щодо навчання та виховання. Автором акцентується доцільність використання педагогічного досвіду минулих поколінь та наукових доробків вітчизняних дослідників. У статті обґрунтовується важливість вивчення проблеми історичного розвитку української педагогічної думки в підготовці майбутніх педагогів з огляду на потребу суспільства в дослідженні власної історичної спадщини, а також на необхідність відродження ідей минулого щодо способів і шляхів здійснення освітнього процесу. Автором зроблено висновок, що до особистості педагога завжди висувалися суворі вимоги: він повинен бути високоосвіченою особистістю, мати широкий світогляд, аналітичні здібності, творчо підходити до вирішення задач і проблем, що виникають, любити дітей і, безперечно, бути гідним громадянином та сприяти розвитку української культури та освіти. У науковому доробку розглядаються провідні напрями розвитку здобувачів освіти та різні аспекти теоретично-практичної підготовки. Акцентується увага на актуальності питань розвитку національно-патріотичних почуттів, формування творчих умінь та навичок бережливого користування природними ресурсами в різні часи. Наголошується на важливості самовдосконалення для професії педагога, оскільки він є авторитетом для дитини та повинен бути взірцем духовності, моральності, справедливості. У статті також зазначається, що педагогічна галузь ураховує процес інформатизації суспільства і підтримує формування цифрової компетентності педагога. Автором проаналізовано праці сучасних вітчизняних дослідників, що сприяють розвитку української педагогічної науки. Представлено методи, способи та шляхи підвищення рівня професійної підготовки майбутніх вчителів та вихователів.

Ключові слова: майбутні педагоги, підготовка, педагогічна думка, освітній процес, педагогічна спадщина.

Капустіна О. "Training of future teachers in the context of the development of Ukrainian pedagogical thought".

The article highlights the issue of training future teachers in the context of the development of Ukrainian pedagogical thought. It is emphasized that the standard of living and culture of a state directly depends on the knowledge and professional skills of its citizens, as well as their competitiveness and employability on the labor market. It is noted that the state is interested in solving this issue and supports innovative ideas regarding education and training. The author emphasizes the expediency of using the pedagogical experience of past generations and the scientific achievements of domestic researchers. The article substantiates the importance of studying the problem of the historical development of Ukrainian pedagogical thought in the process of training future teachers, given the need for society to study its own historical heritage, as well as the need to revive the ideas of the past regarding the methods and ways of organizing the educational process. The author concludes that strict requirements have always been placed on the personality of the teacher supposed to be a highly educated individual, have a broad worldview and analytical skills, creatively approach the solution of problems and issues that arise, love children and be a worthy citizen. The research paper examines the leading directions of the development of students and various aspects of their theoretical and practical training. Emphasis is placed on the relevance of the development of national and patriotic feelings, the enhancement of creative skills and environmental awareness at different times. The importance of self-improvement for the profession of a teacher is

emphasized, as the teacher is an authority for a child and should be a model of spirituality, morality, and justice. The article also notes that the pedagogical field takes into account the process of informatization of society and supports the formation of teachers' digital competence. The author analyzes the works of modern domestic researchers contributing to the development of Ukrainian pedagogical science. The methods, tools and ways of increasing the quality of vocational training of future teachers and educators are presented.

Keywords: future teachers, training, pedagogical thought, educational process, pedagogical heritage.

Актуальність теми дослідження.

Головною рушійною силою розвитку держави є люди, тому освіченість, компетентність та конкурентоспроможність громадян безпосередньо впливає на рівень життя та культури населення. З огляду на це якісна підготовка фахівців виступає провідним завданням галузі освіти. Із цією метою впроваджуються інноваційні методи та різноманітні форми роботи, використовуються технології, серед яких особливо актуальними є цифрові. Разом із тим, час від часу виникає потреба звертатися до класичної педагогіки, традицій навчання та виховання. Особливого значення набуває ця думка в реаліях сьогодення. Повномасштабна війна на території України вплинула на всі сфери життя суспільства, змусила переглянути цінності, осмислити значущість народної спадщини, звернутися до історії та досвіду наших пращурів. Завдяки джерелам минулого можна не тільки поглибити знання щодо розвитку педагогічної науки, а ще віднайти та застосувати ідеї у сьогоденні, і, таким чином сприяти більш міцному зв'язку з попередніми поколіннями. Саме тому набуває актуальності питання історичного розвитку української педагогічної думки в підготовці майбутніх педагогів. З одного боку, ми узагальнюємо власні педагогічні знання, розширюємо світогляд та встановлюємо причинно-наслідкові зв'язки минулого із сьогоденням, а з іншого – більш глибоко досліджуємо історію через життя і працю видатних науковців, знаходимо цінні ідеї та способи здійснення освітнього процесу, застосування яких дозволить провести заняття або виховний захід у закладі вищої освіти більш цікаво, оригінально. Також необхідно звернути увагу на те, що педагоги беруть безпосередню участь у житті дітей, і дуже важливо, щоб перший вихователь, перший вчитель навчив бачити красу рідного краю, цінувати людей навколо, поважати традиції, а також знав видатних особистостей нашої держави, їх головні здобутки, досягнення та вмів їх застосовувати у своїй діяльності. Використання досвіду видатних українців сприятиме збереженню автентичності вітчизняної педа-

гогіки та забезпечить розвиток особистості здобувачів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливу роль у педагогічній науці відіграли Х. Алчевська, С. Ананьєв, Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Драгоманов, Т. Лубенець, М. Корф, М. Пирогов, О. Потєбня, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, Д. Ушинський, І. Франко та ін.

Г. Беленькою, І. Бехом, А. Богуш, А. Гавриш, Е. Вільчковським, О. Савченко, Т. Піроженко, М. Ярмаченко та іншими впроваджено ряд прогресивних ідей у освітній процес та розроблено науково-методичне забезпечення для здобувачів освіти педагогічних спеціальностей.

Питання пошуку нових підходів та ефективних шляхів удосконалення підготовки майбутніх педагогів перебувають у колі інтересів таких науковців, як: О. Акімова, О. Бабакіна, О. Дубасенюк, Л. Зданевич, Т. Калюжна, О. Молчанюк, В. Одарченко, О. Отич, Л. Петриченко, Г. Пономарьова, А. Прокопенко, Л. Савченко, Т. Собченко, І. Упатова, А. Харківська, Х. Шапаренко.

Мета статті – актуалізація проблеми підготовки майбутніх педагогів у контексті розвитку української педагогічної думки.

Виклад основного матеріалу.

Проблема підготовки майбутніх педагогів в умовах сьогодення постає особливо гостро, оскільки сучасна держава потребує компетентних фахівців, які здатні вирішувати різні завдання та генерувати нові ідеї. Результати наукових досліджень засвідчили необхідність здійснення під час освітнього процесу в закладі вищої освіти цілеспрямованої роботи щодо надання знань з освітніх компонентів психолого-педагогічного циклу та методик, формування гнучких навичок, креативного мислення, творчих здібностей. Підготовка майбутнього педагога має передбачати розвиток здобувача освіти як ерудованої, компетентної особистості, спроможної досягати поставлених цілей, вирішувати педагогічні задачі, постійно вдосконалюватись. Саме тому залишається актуальною теза В. Сухомлинського, який

наголошував на значущості постійного інтелектуального розвитку, регулярному посиленні, удосконаленні, розширенні знань, визначаючи це основним у житті педагога. [10, с. 40]. З огляду на те, що думки видатних педагогів минулого не втрачають свою значущість і сьогодні, розглянемо детальніше їх досвід із питання підготовки.

Розвиток особистості педагога є ключовим у його підготовці. Тому у працях багатьох учених знаходимо міркування щодо рис і чеснот, які мають бути притаманні вчителю та вихователю.

Г. Сковорода наголошував на необхідності постійного навчання та самоосвіти для вчителя. Дослідник ставиться з повагою до професії педагога, однак достатньо суворий до його особистості. Учений звертає увагу на те, що учитель має бути глибинною особистістю з міцними моральними переконаннями, у якої слова не розходяться з ділом. Ще однією важливою якістю учителя Г. Сковорода визначав майстерність педагога, вміння організувати освітній процес, спрямувавши на всебічний розвиток і вдосконалення особистості. [14].

К. Ушинський присвятив ряд праць підготовці майбутнього педагога, серед яких «Проект учительської семінарії», «Три елементи школи». Слушною є думка К. Ушинського, що педагог не повинен фокусувати увагу лише на набутті знань, а постійно вдосконалюватись, набувати практичного досвіду: «Виховання є діяльність свідомо, в якій ми визначили мету, ознайомилися з матеріалом, з яким ми повинні мати справу, обдумали, випробували й вибрали засоби, потрібні для досягнення усвідомленої нами мети. Водночас тільки теоретичних знань недостатньо. Досягнути рівня професіонала можна лише власною практичною діяльністю» [12, с. 111].

На важливості професійного самовдосконалення педагога наголошувала також Х. Алчевська. Погоджуючись із дослідницею, вважаємо, що високий рівень культури, постійний моральний саморозвиток сприяють формуванню адекватної самооцінки, вмінь визнати і аналізувати свої педагогічні промахи і невдачі, що забезпечує професійне зростання.

Особливу роль у становленні моральної особистості Х. Алчевська надає технікам педагогічного спілкування, що виражається в культурі мовлення. Учена критикувала педагогів, що ставилися жорстоко до дітей, ображали, кричали на них, акцентували увагу

на недоліках, погрожували відрахуванням із школи, оскільки така поведінка не тільки є неприйнятною в спілкуванні з дітьми, а ще в майбутньому може призвести до професійної деградації [9].

М. Чепіль [19], вивчаючи педагогічні ідеї І. Франка, звертає увагу на те, що видатний просвітитель висував ряд вимог до педагога, зокрема: високий рівень знань та умінь, любов до дітей, здатність спрямовувати їх на самостійний пошук, а також виховувати в них стійкі моральні переконання, надихати на саморозвиток. Узагальнивши досвід видатного вченого, зазначимо, що педагог повинен володіти низкою якостей, зокрема бути суспільно активним громадянином із найкращими людськими якостями, авторитетною та освіченою особистістю, професіоналом із широким світоглядом, вірним другом та наставником для дітей, спрямовувати їх на духовний пошук, а також усім серцем любити батьківщину, піклуватися про її добробут та рідний край.

Проаналізувавши наукові доробки дослідників, можна зробити висновок, що в освітньому процесі педагог відіграє ключову роль, саме тому підготовка фахівців повинна бути спрямована на розвиток особистості здобувачів освіти, забезпечення їх інтелектуального, духовного зростання. Під час освітнього процесу вихователі та діти здійснюють взаємовплив одне на одного, обмінюються емоціями, думками, переживаннями, а тому педагог повинен бути не тільки провідником до знань, а ще й авторитетною особистістю, здатною повести за собою, вміти мотивувати. Важливо також відмітити, що педагог – це людина з розвинутою волею, де особиста активність відіграє важливу роль, оскільки діти прагнуть бачити його креативним, старанним, творчим, оригінальним, таким, що може орієнтуватись у нестандартних ситуаціях та вміти вирішувати складні питання.

Учитель – зразок для наслідування, який спонукає дітей стежити за ним та рівнятися на нього. Спостереження та власний практичний досвід доводить, що для результативності навчання важливо, щоб педагогу симпатизували діти. За таких умов вихованці в закладі дошкільної освіти або учні в школі будуть із більшою цікавістю навчатися та сприймати учителя як наставника. З огляду на це, дуже важливо, щоб здобувачі освіти в майбутній педагогічній діяльності вміли керувати собою, прагнули до самоосвіти, мали навички рефлексії та високий рівень духовності.

Важливою постаттю в українській науці є М. Драгоманов, особистість та діяльність якого характеризує влучна теза: «...прагнув не лише навчити фаховій дисципліні, а й залучити через виклад та інтерпретацію її змісту, до цінностей світової культури, аналізу критеріїв добра і зла. Робота в цьому напрямку здійснювалась у контексті формування патріотизму та розвитку кращих національних почуттів молоді. Принцип народності поєднувався в М. Драгоманова з визнанням ідеї значущості загальнолюдського розвитку» [3, с. 73].

До питання народності звертався і М. Грушевський. У своїх наукових працях учений розглядав проблеми української мови та розбудови національної школи, що повинна надавати знання, уміння, сприяти духовому зростанню, а також вихованню такої особистості, яка зацікавлена в розвитку рідної країни та «мусить пильнувати ще й своїх спеціальних справ дня, справ, які кінець кінцем сходяться в однім питанні, але набагато ширшим, що своїми розгалуженнями охоплює чи не всі сторони життя, а може коротко бути схарактеризоване як справа забезпечення свого національного існування, утримання національної цілісності й єдності частин та переведення їх зі становища етнографічної статистики в динаміку національного життя й розвою» [8, с. 91].

У наукових працях Б. Грінченка також заходимо роздуми про національну школу. Погоджуючись із вченим, уважаємо, що без рідної мови неможлива освіта та самий народ, а вирішити це завдання можуть педагоги, що будуть свідомими українцями та здійснюватимуть навчання дітей у свободі та в народній школі [6, с. 85].

Заслугують на увагу ідеї С. Русової, яка є фундатором дошкільної освіти України. Принцип концепції С. Русової ґрунтується на демократичних та національних засадах. Тому, дослідивши питання української духовності, педагог виокремлює характерні риси. Перша риса – це праця українців-хліборобів, завдяки якій вони годували і себе, і свої сім'ї. Другою рисою українського народу є його духовність. Учена прагнула, щоб великого розповсюдження набули нові заклади дошкільної освіти, що виховують свідомих і чесних людей, а також громадян, здатних здобути українському народу і долю, і волю. С. Русова здійснила вагомий внесок у розвиток дошкільної та шкільної освіти України. Вона наголошувала на ролі педагога, який має відродити національну

ідею. Учена порівнювала особистість учителя з Моїсеєм, що спрямовує народ до світла, із поневолення до нового життя, де ув школі мають можливість навчатись усі, без соціальних обмежень [7, с. 97].

Отже, у вище згаданих працях вітчизняних педагогів велика увага приділяється національній ідеї. Науковці підкреслюють важливість рідної мови, необхідність збереження українських традицій в освіті. Таким чином, підготовка майбутніх педагогів та функціонування закладів освіти повинні здійснюватися на основі принципів народності та духовності, забезпечуючи як інтелектуальний розвиток, так і моральний. Особливого значення такі підходи набувають в умовах сьогодення, саме тому предметом уваги держави є національно-патріотичне виховання здобувачів освіти. Важливо відмітити, що сучасна молодь розуміє необхідність збереження історико-культурної спадщини та прагне примножувати цінності українського народу.

Під час підготовки майбутніх педагогів потрібно звертати увагу як на красу українського слова, так і на красу рідної природи, оскільки здобувачі освіти повинні вміти знаходити прекрасне у всьому живому та доносити милозвучним словом до дітей. Підтвердженням цієї думки є педагогічна спадщина В. Сухомлинського. В одній зі своїх праць учений звертає увагу на те, що «...дитина мислить образами...Це означає, що, слухаючи, наприклад, розповідь учителя про подорожі краплини води, вона малює в своїй уяві і срібні хвилі вранішнього туману, і темну хмару, і гуркіт грому, і весняний дощ. Чим яскравіші в її уявленні ці картини, тим глибше вона осмислює закономірність природи» [1, с. 45].

Здатність захоплюватися природою, розуміння необхідності бережливого ставлення до неї є вмінням, яким педагог мусить володіти, тому в закладах вищої освіти педагогічного спрямування і сьогодні значна увага приділяється екологічному вихованню. Сучасний вчитель та вихователь – зразок для наслідування для дітей, він сприяє формуванню світогляду та життєвих позицій, а тому дуже важливо, щоб педагог усвідомлював необхідність піклуватися про все живе навколо, а також умів виховувати любов до навколишнього у дітей, оскільки від цього залежить майбутнє світу.

Аналіз праць видатних науковців минулого засвідчив, що їхні ідеї залишаються актуальними і сьогодні. Підготовка майбутніх

фахівців педагогічної галузі повинна орієнтуватись на розвиток особистості здобувача освіти, забезпечення якісної практичної підготовки та формування таких рис і чеснот як національна самосвідомість, духовність, моральність, благородство, гуманність, добропорядність, великодушність тощо, оскільки педагог в усі часи залишається людиною з високими моральними якостями, яка бере активну участь у суспільному житті, поважно ставиться до законів держави, демонструє патріотизм, повагу до звичаїв та традицій рідної країни.

Відповідно до логіки нашої статті, розглянемо наукові доробки видатних учених сучасності та з'ясуємо їх вплив на розвиток освіти в Україні.

У цьому контексті цікавим видається дослідження І. Беха щодо духовного та морального виховання, розвитку особистості. Слушною є думка науковця щодо значущості самопізнання, саморозвитку, духовного вдосконалення для педагога. Зокрема вчений наголошує на такій важливій стороні професійної діяльності сучасного вчителя, як поглиблене самопізнання, здатності підвищувати рівень своїх якостей до вимог гуманістичної орієнтації під час педагогічної взаємодії. Педагог має володіти не тільки професійними знаннями і вміннями, але й бути здатним до зміни власної особистості на основі наявних психологічних знань, згідно з існуючими цінностями суспільства, враховуючи свої індивідуальні особливості [2, с. 3].

Значущою є думка Т. Піроженко [11] про те, що результативність у вирішенні питань дошкільної освіти безпосередньо пов'язана зі здійсненням підготовки майбутніх педагогів та поширенню навчально-методичних напрацювань, що відображають перспективний педагогічний досвід фахівців України та світу.

Заслуговує на увагу стратегія підготовки дошкільних педагогів, запропонована Г. Беленькою [4], що передбачає врахування постійних змін у суспільстві, активного розвитку інформаційних і нанотехнологій, дозволяє процесу навчання усвідомити і зберегти баланс між підходами європейської педагогіки та традиціями виховання нашого народу. Підґрунтям цієї стратегії є мультиконцептуальний, міждисциплінарний, інтегрований та системний підходи.

Значний внесок у розвиток дошкільної освіти здійснено також Н. Гавриш. У наукових працях Н. Гавриш та О. Рейпольської

акцентується увага на ключовій позиції педагога в освітньому процесі та визначається ряд професійних навичок, якими він повинен володіти. Так, учені наголошують на тому, що сучасні педагоги дошкільної освіти мають бути готовими до побудови освітнього простору в закладі дошкільної освіти, що відповідає цінностям гуманістичної педагогіки, що включає в себе наявність ряду гуманістичних цінностей у майбутніх вихователів, сформованості особистості в цілому, високого рівня знань та вмінь, а також практичних навичок до створення освітнього середовища, в основі якого лежать цінності та партнерська взаємодія з дітьми [5, с. 99].

Таким чином, у працях вітчизняних науковців педагогічної галузі сучасності заходимо розвиток ідей щодо підготовки майбутніх вчителів та вихователів. Узагальнивши їх досвід, можна зробити висновок, що вчені минулого і сьогодення наголошують на доцільності цілеспрямованої підготовки педагога. Від рівня компетентності, культури, сформованості фахових умінь та духовно-морального розвитку залежить не тільки успішність його педагогічної діяльності, а й рівень освіченості, вихованості майбутніх поколінь. Вчитель та вихователь, як для науковців минулого, так і сучасності, є товаришем, якому можна довіряти. Педагог має бути яскравою, унікальною людиною, яка не тільки дає дітям знання, а особистістю, що здатна примножувати цінності та вчити цьому підрастаюче покоління. Також необхідно, щоб він поважав дитячу субкультуру, розкривав перед дитиною красу рідного краю та спрямовував на пошук прекрасного у світі, був здатен сіяти добро та любов у серці кожної дитини. Сучасний вчитель, вихователь має постійно займатись власним духовним розвитком, оскільки від його рівня духовно-моральної культури залежить рівень культури дітей та молоді, від яких залежить майбутнє нашої країни. Особливі професійні та суспільні функції педагога, перебування під постійною увагою з боку вихованців та їх батьків є причиною таких суворих вимог, що визначають успішність його професійної діяльності та виступають системою професійних якостей.

З огляду на розвиток сучасної педагогічної науки, знаходимо у працях цінні ідеї сучасних вітчизняних дослідників щодо проблеми підготовки майбутніх учителів та вихователів.

Ураховуючи, що сьогодні є потреба в креативних фахівцях, необхідно приділяти

значну увагу формуванню творчих здібностей здобувачів освіти. Г. Пономарьова в статті «Розвиток творчих здібностей майбутніх педагогів в умовах педагогічного вищого навчального закладу» пропонує вико- ристовувати ряд методів, використання яких забезпечить вирішення цієї проблеми: «уведення в контекст занять елементів педагогічної творчості, імпровізації; розв'язання педагогічних задач, які характеризують проблеми вчителя; аналіз ситуацій із педагогічної практики; перегляд і аналіз відеофільмів; організація навчальних занять за такими формами як ділова гра, прес- конференція, відкритий мікрофон, метод- об'єднання, а також написання есе, віршів тощо» [13, с.75].

Слушною є думка А. Харківської щодо важливості підготовки фахівця, здатного використовувати у своїй педагогічній діяльності цифрові технології. Ученою ґрунтовно досліджено проблему цифрової компетентності, ознаками якої є: «наявність високого рівня цифрової грамотності; ефективне, обґрунтоване застосування цифрових технологій у професійно- педагогічній діяльності та для вирішення професійних завдань; розуміння діджиталізації як основи нової парадигми в освіті» [18, с. 103].

У працях А. Прокопенко також знаходять відображення ідеї важливості розвитку цифрової компетентності педагога, з огляду на необхідність використання інформаційних технологій в освітньому процесі: «застосування хмарних та туманних технологій сприятиме підвищенню управлінської діяльності закладу вищої освіти, удосконаленню освітнього процесу щодо підготовки майбутніх фахівців спеціальностей, за якими здійснюється підготовка ЗВО, а також підвищенню кваліфікації науково- педагогічних та педагогічних працівників освітньої установи» [14, с. 119].

Провідним напрямом підготовки майбутнього педагога є методична підготовка. Погоджуючись із І. Упатовою [17], вважаємо, що формуванню методичних навичок сприятиме здійснення здобувачами освіти аналізу уроків, узагальнення передового педагогічного досвіду та формулювання висновків щодо можливостей їх впровадження в освітній процес, аналіз методичного компоненту уроку, спостереження уроків креативних учителів, проходження практики з метою ознайомлення зі зразками педагогічної майстерності.

Питання розвитку патріотичних почуттів у майбутніх педагогів не полишає актуальності і сьогодні, а тому сучасні дослідники продовжують займатись розробкою даної проблеми. Л. Савченко [16] визначено найбільш пріоритетні методи, зокрема: соціальна-проектна діяльність, метод відкритої трибуни, соціально-психологічний тренінг, інтелектуальний аукціон, соціальні ситуації з морально-етичним характером, використання засобів масової комунікації, методика колективних творчих справ, традицій, символіки, ритуалів, засобів народної педагогіки тощо.

З огляду на те, що до особистості вчителя та вихователя завжди висувалися суворі вимоги, акцентуємо увагу на іншій проблемі, вивченням якої продовжують займаються педагоги сучасності, – роль і значення самоосвіти та самовдосконалення для педагога.

Х. Шапаренко [20] розроблено модель особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти, що призначена для самоосвітньої та самовиховної діяльності здобувачів освіти. Змістове наповнення моделі включає лекції освітніх компонентів педагогічного спрямування, що пояснюють витоки особистісного самовдосконалення, його роль і значення в розв'язанні задач у професійній діяльності вихователя, впровадження авторського спецкурсу, тренінгів особистісного розвитку, а також педагогічну практику здобувачів освіти.

Отже, сучасні виклики освіти спонукають науковців шукати нові шляхи та ефективніші засоби підготовки майбутніх педагогів, сприяють формуванню фахівців як висококваліфікованих, компетентних і конкурентоспроможних, здатних долати різноманітні труднощі та перешкоди, продукувати нові ідеї.

У вищезгаданих працях представлені актуальні проблеми сьогодення, а також ефективні методи та шляхи їх вирішення. Аналіз наукових розробок вітчизняних дослідників підтвердив розвиток педагогічних ідей, що вивчались у минулому. Крім того, освітня галузь дуже чутлива до усіх нововведень у світі, а тому спонукає на нові відкриття та пошуки, про що свідчить підвищення інтересу до процесу формування цифрової компетентності педагога.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проблема підготовки майбутніх педагогів є сферою дослідження багатьох науковців. До неї зверталися в різні часи,

оскільки суспільство завжди відчувало необхідність в освіченому вчителі та вихователі. Такі вчені, як Б. Грінченко, М. Драгоманов, С. Русова, В. Сухомлинський та інші зробили значний внесок у розвиток української педагогічної думки, а напрацьований досвід залишається актуальним і сьогодні. Разом із тим, їхні ідеї щодо національно-патріотичного виховання, інтелектуального та духовного розвитку майбутнього педагога та його самовдосконалення не тільки підтримуються, а ще й збагачуються новими сучасними дослідженнями. Велику значущість наукові

доброби визначених учених мають сьогодні – у складний для України час, оскільки суспільство зараз відчуває гостру потребу у зверненні до власної історичної спадщини. У поєднанні досвіду минулого та надбань сучасності вирішується ряд освітніх завдань, що дозволяє забезпечити якісну підготовку фахівців педагогічної галузі, піднести українську культуру та науку на вищий щабель, а також зміцнити зв'язок із минулими поколіннями. Перспективою подальших досліджень уважимо вивчення зарубіжного досвіду щодо підготовки майбутніх педагогів.

Список використаної літератури

1. Баранюк І. Василь Сухомлинський про вплив природи на розумове виховання дитини / І. Баранюк // Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки. – 2011. – Вип. 101. – С. 44–51.
2. Бех І. Д. Готовність педагога до інноваційної діяльності / І. Д. Бех // Вісник Житомир. держ. пед. ун-ту. – 2003. № 13. – С. 3–8.
3. Беленька Г. Педагогічні погляди Михайла Драгоманова у дзеркалі сучасності / Г. Беленька // Витоки педагогічної майстерності. – 2015. – Вип. 15. – С. 72–76.
4. Беленька Г. Підготовка вихователів дітей дошкільного віку: вектор Євроінтеграції / Г. Беленька // Педагогічна освіта: Теорія і практика. – 2021. – № 35(1). – С. 30–35.
5. Гавриш Н. В. Про готовність педагогів до забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою в ситуації їх реформування / Н. В. Гавриш, О. Д. Рейпольська // Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи: зб. матеріалів методолог семінар. / О. Д. Рейпольська, Н. В. Гавриш. – Київ : ФОП Мельник А.А., 2020 – С. 94–104.
6. Грінченко Б. Д. Народні вчителі і українська школа / Б. Д. Грінченко // Зібрання творів. Педагогічна спадщина. Кн. 2 / упоряд. О. М. Мислива, А. І. Мовчун, В. В. Яременко; комент., прим. В. В. Яременка. – Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – С. 65–86 [передрук статті 1906 р.].
7. Джус. О. В. Життя і творчість Софії Федорівни Русової (1856-1940) : наук-метод посіб. – Івано-Франківськ : НАІР, 2016. – 216 с.
8. Зайченко І. Ідея народності виховання у педагогічній публіцистиці Михайла Грушевського / І. Зайченко // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 2016–2021. – Спецвип. – С. 90–97.
9. Киричок А. С. Христина Алчевська про моральне і професійне самовдосконалення педагога / А. С. Киричок // Наука і освіта. – 2010 – № 7. – С. 114–117.
10. Колесник І. О. Учитель – головна фігура педагогічного процесу (історико-педагогічний аспект) / І. О. Колесник // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2011 – № 7. – С. 38–40.
11. Піроженко Т. О. Якість дошкільної освіти: сучасна ситуація та погляд у перспективу / Т. О. Піроженко // Актуальні проблеми психології. Психологія розвитку дошкільника. – 2018. – № 14 (4). – С. 6-27
12. Полякова О. В. Педагогічна діяльність вчителя: погляди К. Д. Ушинського / О. В. Полякова // Ідеї К. Д. Ушинського в сучасній педагогіці (до 190-річчя від дня народження К. Д. Ушинського) : матеріали. Міжнар. наук-практ. конф. (20–21 лют. 2014 р., Київ). – Київ. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014 р. – С. 107–111.
13. Гуманізація навчально-виховного процесу. Вип. LIX : зб. наук. пр. / за ред. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : СДПУ, 2012. – 355 с.
14. Прокопенко А. О. Застосування хмарних і туманних технологій в освітньому процесі закладу вищої освіти / А. О. Прокопенко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Харків, 2020. – Вип. 68. – С. 113–120.
15. Рудь О. М. Погляди Григорія Сковороди на формування педагогічної майстерності вчителя / О. М. Рудь // Теоретичні питання культури, освіти та виховання / за ред. О. В. Матвієнко. – Київ : КНЛУ, 2017. – С. 3–6.
16. Савченко Л. Л. Підготовка майбутнього вихователя до патріотичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1985 – 2012 рр.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Дрогобиц. держ. пед. ун-т імені Івана Франка. – Дрогобиц, 2018. – 323 с.
17. Упатова І. П. Методична підготовка майбутніх учителів початкової школи як педагогічна проблема / І. П. Упатова // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2016. – № 4 (73). – С. 192–200.
18. Харківська А. А. Формування та розвиток цифрової компетентності педагога в системі навчання впродовж життя – вимога часу / А. А. Харківська // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Харків, 2020. – Вип. 66. – С. 98–105.
19. Чепіль М. М. Іван Франко про особистість вчителя крізь призму сьогодення / М. М. Чепіль // Вісник Дніпропетровського Університету Імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і Психологія». Педагогічні науки. – 2016. – № 2 (12). – С. 61–66.

20. Шапаренко Х. А. Особистісне самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / Східноукраїн. нац. ун-т імені Володимира Даля. – Київ, 2019. – 733 с.

References

1. Baraniuk, IV 2011, 'Sukhomlynskyi pro vplyv pryrody na rozumove vykhovannia dytyny' [*Sukhomlynsky about the influence of nature on the mental upbringing of a child*], *Naukovi zapysky KDPU. Serii: Pedahohichni nauky*. no. 101, pp. 44–51.

2. Bekh, ID 2003, 'Hotovnist pedahoha do innovatsiinoi diialnosti' [*A teacher's desire for innovative activity*], *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho ped. un-tu*, no.13, Pp. 3–8.

3. Bielienska, H 2015, 'Pedahohichni pohliady Mykhaila Drahomanova u dzerkali suchasnosti' [*Pedagogical views of Mykhailo Drahomanov in the mirror of modernity*], *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*, no.15, Pp. 72–76.

4. Bielienska, H 2021, 'Pidhotovka vykhovateliv ditei doshkilnoho viku: vektor Yevropeintsii' [*Training the educators of preschool children: vector of European integration*], *Pedahohichna osvita: Teoriia i praktyka*, no. 35(1), Pp. 30–35.

5. Havrysh, NV & Reipolska, OD 2020, 'Pro hotovnist pedahohiv do zabezpechennia nastupnosti mizh doshkilnoiu ta pochatkovoio osvitoiu v situatsii yikh reformuvannia' [*About the willingness of teachers to ensure continuity between preschool and primary education in the situation of their reformation*], *Doshkilna osvita v konteksti idei Novoi ukrainskoi shkoly: zb. materiv. metodoloh semin*, Pp. 94–104.

6. Hrinchenko, BD, Myslyva, OM, Movchun, AI & Yaremenko, VV 2013, 'Narodni vchyteli i vkrainska shkola. Zibrannia tvoriv. Pedahohichna spadshchyna' [*Folk teachers and the Ukrainian school. Collection of works. Pedagogical heritage*], Kn. 2, Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, pp. 65–86 [peredruk statii 1906 r.].

7. Dzhus, OV 2016, 'Zhyttia i tvorchist Sofii Fedorivny Rusovoi (1856-1940)' [*The life and work of Sofya Fedorivna Rusova (1856-1940)*], NAIR.

8. Zaichenko, I 2016-2021, 'Ideia narodnosti vykhovannia u pedahohichnii publitsystytsi Mykhaila Hrushevskoho' [*The idea of nationalism is brought up in the pedagogical publication of Mykhailo Hrushevskiyi*], *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia istorychna, Spetsvyypusk*, Pp. 90–97.

9. Kyrychok, AS 2010, 'Khrystyna Alchevska pro moralne i profesiine samovdoskonalennia pedahoha' [*Khrystyna Alchevska about the moral and professional self-improvement of a teacher*], *Nauka i osvita*, no. 7, Pp. 114–117.

10. Kolesnyk, IO 2011, 'Uchytel – holovna fihura pedahohichnoho protsesu (istoryko-pedahohichni aspekt)' [*The teacher is the main figure of the pedagogical process (historical and pedagogical aspect)*], *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-*

biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu, no. 7, Pp. 38–40.

11. Pirozhenko, TO 2018, 'Yakist doshkilnoi osvity: suchasna sytuatsiia ta pohliad u perspektyvu' [*Quality of preschool education: current situation and perspective*], *Aktualni problemy psykholohii. Psykholohiia rozvytku doshkilnyka*, no. 14 (4), Pp. 6-27.

12. Poliakova, OV 2014, 'Pedahohichna diialnist vchytelia: pohliady K. D. Ushynskoho. Idei K.D. Ushynskoho v suchasni pedahohitsi (do 190-richchia vid dnia narodzhennia K. D. Ushynskoho)' [*Pedagogical activity of the teacher: views of K. D. Ushynskyi*], Kyiv. int im. B. Hrinchenka, Kyiv, Pp.107–111.

13. Sipchenko, VI (ed) 2012, *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu* [Humanization of the educational process], iss LIX SDPU, Slavyansk.

14. Prokopenko, AO 2020, 'Zastosuvannia khmarnykh i tumannykh tekhnolohii v osvitnomu protsesi zakladu vyshchoi osvity' [*Application of cloud and fog technologies in the educational process of a higher educational institution*], *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, no. 68, Pp. 113–120.

15. Rud, OM & Matviienko OV 2017, 'Pohliady Hryhoriia Skovorody na formuvannia pedahohichnoi maisternosti vchytelia' [*Hryhoriy Skovoroda's views on the formation of the teacher's pedagogical skills*], in Matviienko, OV, *Teoretychni pyttannia kultury, osvity ta vykhovannia*, KNLU, Kiev, Pp. 3–6.

16. Savchenko, LL 2018, 'Pidhotovka maibutnoho vykhovatelja do patriotychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku v Ukraini (1985 – 2012 rr.)' [*Preparation of future educators for patriotic upbringing of preschool children in Ukraine (1985 - 2012)*], Kand.ped.n. thesis, Drohobyt'skyi derzhavnyi pedahohichniy universytet imeni Ivana Franka, Drohobytch.

17. Upatova, IP 2016, 'Metodychna pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoio shkoly yak pedahohichna problema' [*Methodical training of future primary school teachers as a pedagogical problem*], *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*, no. 4 (73), Pp. 192–200.

18. Kharkivska, AA 2020, 'Formuvannia ta rozvytok tsyfrovoy kompetentnosti pedahoha v systemi navchannia vprodovzh zhyttia – vymoha chasu' [*The formation and development of a teacher's digital competence in the lifelong learning system is a requirement of time*], *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, no. 66, Pp. 98–105.

19. Chepil, MM 2016, 'Ivan Franko pro osobystist vchytelia kriz pryzmu sohodennia' [*Ivan Franko about the teacher's personality through the prism of the present*], *Visnyk Dnipropetrovskoho Universytetu Imeni Alfreda Nobelia. Serii «Pedahohika i Psykholohiia»*. *Pedahohichni nauky*, no. 2 (12), Pp. 61–66.

20. Shaparenko, KhA 2019, 'Osobystisne samovdoskonalennia maibutnikh pedahohiv doshkilnoi osvity' [*Personal self-improvement of future teachers of preschool education*], D-r ped.n. thesis, Skhidnoukrainskyi natsionalnyi universytet imeni Volodymyra Dalia.

Стаття надійшла до редакції 30.07.2022 р.